

MOŽE LI ALOJZIJE STEPINAC BITI SVETAC?

Sažetak: Na sceni je pokušaj revizije istorije za političke potrebe. Na širem planu pokušava se "umanjiti" doprinos ruskog naroda u pobedi nad nacizmom tokom Drugog svetskog rata. Odgovorniji istoričari upozoravaju ili postavljaju pitanje da li bi uopšte bilo moguće iskrcavanje zapadnih saveznika da pre toga nije sovjetska armija slomila ili uništila preko sto pedeset nemačkih divizija. Na užem geopolitičkom prostoru Balkanskog poluostrva desničarske strukture hrvatske nacionalnosti, kod kojih nije izvršen proces denacifikacije ili, preciznije rečeno, deustašizacije, a to su određeni političari, "naučnici", velik deo raznih struktura vezanih za Katoličku crkvu u Hrvatskoj, kao i značajan deo ostalih hrvatskih struktura koje hoće da učvrste nov istorijski falsifikat, tvrde da je hrvatska nacija prva antinacistička i antifašistička nacija Evrope. Apsurdnost ove tvrdnje je gotovo neverovatna kada se zna da je reč o narodu koji je sa najviše aplauza i cveća dočekaao naciste. Istorijska je činjenica i to da nigde nije bilo lepšeg pisanja o Hitlerovu režimu i njegovom evropskom poretku kao u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941–1945. godine. Teza o prvoj antinacističkoj naciji Evrope je kontradiktorna i sa današnjom praksom u samostalnoj državi Hrvatskoj. Od sticanja samostalnosti u Hrvatskoj je srušeno nekoliko hiljada antinacističkih i antifašističkih spomenika. Činjenica je i to da u današnjoj Hrvatskoj nekoliko desetina hiljada ljudi, na raznim okupljanjima a pre svega sportskim, nacistički pozdravlja ispruženom rukom i obavezanim usklikom "Za dom spremni", upravo onako kako su to radile vojne jedinice Ante Pavelića. Ostaje pitanje zašto to toleriše Evropska unija, ako se stalno ističe da su sve evropske integracije posle Drugog svetskog rata do danas nastajale na antifaašizmu i antinacizmu. Međutim, treba priznati istorijsku činjenicu da se prvi antinacistički pokret u Evropi desio 1941. godine na teritoriju koji je tada bio u sastavu Pavelićeve Hrvatske. To je bio ustanak srpskog naroda koji se pobunio protiv hrvatskog režima, koji mu je namijenio potpunu eliminaciju sa njegovih vekovnih ognjišta. To je bila pobuna protiv najmračnije nacističke varijante, Pavelićeve hrvatske države. Ova država je 1941. godine dobila većinsku podršku svih slojeva hrvatsko društva (sveštenstva i ostalih struktura katoličke provenijencije, inteligencije, seljaka, radnika i skoro svih slojeva iz politike). Danas hoće da Srbe optuže za genocid i da im pripisuju da su sproveli holokaust. Neviđen je apsurd optuživati srpski narod da je sprovodio genocid, a bio je prva žrtva genocida, a njegovi pripadnici prvi antifaašisti i antinacisti Balkana i Evrope. Srpski narod je daleko najveći stradalnik na Balkanu u 20. veku. Upravo nad srpskim narodom je sproveden genocid i upravo je srpski narod štutio jevrejski narod od holokausta. Zaš-

to je i ovaj falsifikat potreban hrvatskim političkim desničarskim strukturama, na to je pred smrt odgovorio jedan od najvećih hrvatskih intelektualaca Vlado Gotovac, koji se borio za samostalnu državu Hrvatsku i zbog nje tamnovao još sedamdesetih godina. na kraju je ipak priznao 2.000 godine: "Zakazali smo na otvorenom i posve znanstvenom susretu sa povijesnom istinom... Hrvati su na taj način stekli potrebu za krivotvorenjem koje obuhvata gotovo sve što činimo. I to je naša velika nevolja i ona će dugo trajati. U ovom trenutku, mi nemamo ni političke ni državne hrabrosti da s tim prekinemo".¹ Nešto slično je potvrdio i jedan od napoznatijih hrvatskih historičara dr Dušan Bilandžić, koji je svim sredstvima i metodima rušio SFRJ i borio se za samostalnu državu Hrvatsku. Na kraju je ipak naveo, doduše u nešto uvijenijoj formi: "Tužna je činjenica da od smjene vlasti 1990. godine do danas nije obavljeno temeljno istraživanje nedavne prošlosti... Znanstvene institucije su pasivne, jer su zaposleni u njima politički podijeljeni...".² Isti profesor, pet godina kasnije, između ostalog je naveo: "U proteklih petnaest godina nakon smjene vlasti 1990. godine, masovna povijesna svijest, pa i historiografija, do te mjere su se razdvojile i sukobile da su normalne rasprave gotovo nemoguće".³

U sklopu revizije ili pokušaja relativizacije istorijskih događanja dvadesetog veka forsira se ili koristi prilika da se dr Alojzije Stepinac kanonizira ili proglasi za "sveta". Ova ideja je starija i pokušava se iskoristiti pogodan politički momenat. Nameće se pitanje može li Stepinac biti svetac. Formalno da, ako se donese takva odluka, ali stvarno ne. Postoje brojni dokumenti o njegovoj ulozi u Drugom svetskom ratu odnosno u režimu NDH, kao i o ulozi brojnih struktura katoličke provenijencije kojima je on bio direktno nadređen. On je duhovni otac genocida odnosno eliminacije srpskog pravoslavnog naroda, jevrejskog naroda i nekih drugih verskih grupacija u NDH. Dokumentacija o njegovoj i ulozi njegovih grupacija postoji u više velikih evropskih država, značajnih aktera Drugog svetskog rata, kao i u svim balkanskim državama nastalim na prostoru bivše SFRJ. Zatim postoje, ne na desetine nego na stotine iskaza lica hrvatske nacionalnosti, koji govore o njegovoj ulozi i ulozi njemu podređenih struktura za vreme NDH 1941–1945. godine.

Ključne reči: beatifikacija, kanonizacija, svetac, zločinac, genocid, pokrštaivanje, pokatoličavanje, preveravanje, unija, križari (krstaši), transparentnost, presuda, revizija istorije, političke potrebe.

¹ Vlado Gotovac, *Novi list*, 21. lipnja 2000.

² Dušan Bilandžić, *Povijest izbliza, Memoarski zapisi 1945–2005*, Zagreb 2006, str. 615.

³ Isto, str. 685.

Uloga katoličkih struktura pred Drugi svetski rat

Katoličko sveštenstvo je saradivalo sa ustašama između dva svetska rata i vršilo pripremu za rušenje Kraljevine Jugoslavije i eliminaciju srpskog pravoslavnog naroda. Ovo je nabolje vidljivo iz "Dokumenata o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera", koji su objavljeni u Zagrebu 1946. godine. "Dokumente" su priredila i objavila dva velika hrvatska intelektualca, književnik Joža Horvat i poznati publicista Zdenko Štambuk. Pored "Dokumenata" i ostalih brojnih izvora, to je vidljivo i iz Stepinčeva "Dnevnika", koji je vođen od 30. maja 1934. do 13. februara 1945. godine. Analizu "Dnevnika", pored ljudi koji su priredili navedene "Dokumente", iznosili su i neki istoričari, koji su isticali da se tu otkriva njegov metod mišljenja, psihologija, veština u razgovoru s drugima. Ističe se da je u razgovoru sa kraljem Aleksandrom Karađorđevićem, knezom Pavlom, Milanom Stojadinovićem, patrijarhom i drugim srpskim akterima sprovodio dvostruku politiku. Pred njima je iskazivao privrženost Jugoslaviji. Međutim, iz njegovih zapisa je vidljivo da je potajno radio na razbijanju Kraljevine Jugoslavije, shodno tradicionalnim koncepcijama Vatikana. Takođe su isticali da se u "Dnevniku" vidi njegov odijum protiv svih drugih veroispovesti u Kraljevini Jugoslaviji.

Nameru pokršćavanja odnosno pokatoličavanja Srba je istakao više puta u svom "Dnevniku". Ja ću izneti nekoliko primera, kao što je npr. napisao posle audijencije kod kralja Aleksandra Karađorđevića, kad je posle Beograda obilazio i Vojvodinu 1934. godine. Po povratku je zapisao: "Da je veća sloboda i dovoljno radnika (misli na sveštenike, prim. autora) Srbija bi za dvadeset godina bila katolička".⁴ Interesantan je njegov zapis za vreme posete kneza Pavla Zagrebu 1940. godine, u kome je, između ostalog, navedeno: "Stoga u interesu Rimokatoličke crkve... Najidealnije bi bilo da se Srbi vrate vjeri svojih otaca to jest da prignu glavu pred namjesnikom Kristovim – Sv. ocem. Onda bi i mi mogli konačno odahnuti u ovom dijelu Evrope, jer je bizantizam odigrao strašnu ulogu u povijesti ovog dijela svijeta u vezi s Turcima".⁵ Povodom pobune naroda zbog pristupanja Jugoslavije Trojnom paktu, vidljivo je što je mislio o srpskom narodu i Jugoslaviji, pa je, između ostalog, istakao: "Sve u svemu Srbi i Hrvati su dva svijeta, sjeverni i južni pol, koji se nikad neće približiti osim čudom Božijim. Šizma (ili pravoslavlje) je najveće prokletstvo Evrope, skoro veće nego protestantizam. Tu nema morala, nema načela, nema istine, nema pravde, nema poštenja...".⁶

U Dalmaciji i Sloveniji su austrijske vlasti dozvolile 1874. g. stvaranje Starokatoličke crkve, koja se razlikovala od Rimokatoličke po više segmenata. Prvo, što je vršila bogoslužjenja samo na živim narodnim jezicima. Sveštenici i biskupi su se mogli ženiti, iako su već imali čin. Brakovi su se mogli razvoditi, a ckveni zakoni

⁴ Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera, Zagreb 1946, priredili Joža Horvat i Zdenko Štambuk, Dnevnik 1, beleška pod datumom 3. VII 1934.

⁵ Dnevnik, n. d., beleška pod datumom 17. januara 1940.

⁶ Vladimir Dedijer, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita 2*, Rijeka 1981, str. 532–534.

nisu imali obavezu crkvenog greha u slučaju prestupa. Sveštenike i biskupe birao je sam narod na župskim skupštinama i crkvenim saborima. Crkvenom imovinom upravljao je sam narod. Starokatolička crkva nije priznavala papu, njihovi sveštenici su crkvene dužnosti obavljali besplatno.⁷ Doktor Alojzije Stepinac je bio ogorčeni protivnik Starokatoličke crkve, tražeći od vlasti Kraljevine Jugoslavije da joj administrativnim merama zabrani rad. Za ukidanje Starokatoličke crkve tražio je pomoć i od dr Vlatka Mačeka, nazvavši je "truležom na našem narodnom organizmu".

Navodim još nekoliko detalja da bi se bolje upoznala politička orijentacija dr Alojzija Stepinca. Opštepoznato je da je prilikom stvaranja Banovine Hrvatske bio nezadovoljan, tražio je, kao i ustaše i ostali hrvatski desničari, da čitava Bosna i Hercegovina uđe u Hrvatsku s granicom na Drini. Takođe je znano a i zapisano, da je 12. oktobra 1939. godine, pod tačkom 7 "Promemorije", Stepinac naveo: "Nadbiskup je stavio Mačeku na srce plansku kolonizaciju sjeverozapadne Bosne. Ako se bude dobro provelo bit će Bosna brzo naša". Istoričari koji su čitali "Dnevnik" navode da je iz njega vidljivo da je održavao prisnu vezu sa određenim ustaškim prvacima u Zagrebu, kao na primer s dr Milom Budakom i drugima, koji su se poluilegalno ili legalno šetali po Banovini Hrvatskoj.

Svakako je značajno istaknuti rad brojnih katoličkih organizacija koje su suštinski bile političke organizacije i delovale među katoličkim stanovništvom hrvatske nacionalnosti. Tu je stvoreno Veliko križarsko bratstvo, Veliko križarsko sestrinstvo, Hrvatsko akademsko društvo "Domagoj". Veliko križarsko bratstvo je 1938. godine imalo 540 društava, sa oko 30.000 članova. Veliko križarsko sestrinstvo je iste godine imalo 452 društva, sa 18.953 člana.⁸ Po aktima, uređenju i izjavama, bile su to religijske odnosno "nepolitičke" organizacije. Međutim, činjenice o njihovu delovanju govore da su bile ne samo političke nego i terorističke, zavereničke, u službi ustaša i fašista, zapravo u službi onih koji su pripremali razbijanje Kraljevine Jugoslavije.

Stepinčeva uloga u stvaranju i funkcionisanju NDH

Opštepoznato je da je katoličko sveštenstvo, između ostalog, razoružavalo i vojsku Kraljevine Jugoslavije, što znači da su katoličke stukture imale neposrednu ulogu u razbijanju vojske Kraljevine Jugoslavije. Takođe je poznato da je bila velika uloga hrvatskog katoličkog sveštenstva i Alojzija Stepinca pri učvršćivanju režima dr Ante Pavelića odnosno stvaranju Nezavisne Države Hrvatske. Doktor Alojzije Stepinac je već 12. aprila posetio prvog šefa NDH Slavka Kvaternika, čime je uspostavljena uska saradnja ustaškog pokreta i rimokatoličkog episkopata, premda se još vodila borba i Kraljevina Jugoslavija nije još kapitulirala. Sledećeg dana, to jest 13. aprila, Kvaternik je došao u zagrebačku katedralu, gde ga je Stepinac blagoslovio. Treba

⁷ Isto, str. 532–534.

⁸ Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera, Zagreb 1946, str. 16.

istaknuti i jednu od prvih vesti na radio-stanici Zagreb, u obliku obaveštenja odnosno odredbe, da se u svrhu organizovanja sistema NDH obrate župnim uredima. Ovo je zapravo bilo obaveštenje odnosno uputstvo narodu kako dalje da postupa. Zatim je tu i poruka Stepinca preko radija, da se narod zapravo bori za Hrvatsku. To je bio poziv katoličkom kleru, kao politička odrednica, da se orijentiše. Kad se izvrše sve analize bogate i merljive argumentacije, onda je lako potvrditi tezu predratnog pravnik i poznatog hrvatskog komuniste (i ne samo njega), da nema NDH bez Mačeka i bez Stepinca. Obojica, svako sa svog aspekta, pozvali su narod na poslušnost i saradnju sa Antom Pavelićem. Maček mu je poslao svoje seoske i gradske straže, što je Paveliću bila okosnica vojske, a na podršku novom sistemu je pozvao sve svoje strukture i katoličke vernike dr Alojzije Stepinac i blagoslovio nove državnike.

Izdvajam detalj koji je Stepinac zapisao 27. aprila 1941. godine (četvrti tom), u kom se navodi šta se događalo prilikom njegove prve posete dr Anti Paveliću posle preuzimanja vlasti u NDH. Stepinac je posjetio Pavelića 16. aprila 1941. godine, odmah po preuzimanju čelne pozicije u NDH od Slavka Kvaternika. Značajno je istaknuti o ovoj konstataciji da je Pavelić dao obećanje Stepincu da će istrebiti starokatolike, kao i Srpsku pravoslavnu crkvu: "Poglavnik izjavljuje da želi u svemu ići na ruku katoličkoj crkvi. Stepinac zaključuje da je poglavnik iskreni katolik i da će crkva imati slobodu u svom djelovanju".⁹

Katolički sveštenici su bili organizatori ustaških organizacija i utemeljivači NDH u operativnom smislu. Vršili su funkcije ustaških funkcionera, koji su obavljali političku i vojnu vlast.

Papa Pije XII primio je u audijenciju Antu Pavelića, jednog od najpoznatijih a svakako najsureovijeg zločinca iz Drugog svetskog rata. Po njegovom naređenju je pobijeno stotine hiljada Srba, oko 40.000 Jevreja i desetine hiljada Roma, kao i hiljade pripadnika drugih nacionalnosti koji su bili antifašističke i antinacističke orijentacije. Zabeleženo je da ga je primio kao vernika a ne kao suverena neke države. U ovom sličaju je to bila Papina politička mimikrija. Mnogi dokumenti govore o učešću Vatikana u pokatoličavanju srpskog pravoslavnog stanovništva. Pre polaska u Vatikan i susreta s papom Pijem XII, dr Ante Pavelić je 5. maja 1941. godine objavio Zakonsku odredbu o prijelazu iz jedne vjere na drugu. Na inicijativu rukovodstva Katoličke crkve u NDH, donete su zakonske odredbe o dopuni, kao "Upute" prilikom prelaska iz jedne vere u drugu. Proces prelaska je bio složen i po tom pitanju su preduzimane određene mere i organizovana određena tela koja su realizovala prelazak. Trećeg juna 1941. godine zagrebački "Katolički list" navodi sledeće: "Nadbiskup Stepinac, uz saglasnost i pod nazorom opata Josipa Ramira Markonea, papinog legata u NDH sazvaio je novu Biskupsku konferenciju u Zagrebu od 17. do 20. studenog 1941. godine, koja je bila posvećena prijelazima grko-istočnjaka na katoličku vjeru. Poslije konferencije svi učesnici sa Stepincem posjetili su Antu Pavelića i predali mu svoje predstavke sa svojim odlukama. Konferencija je izabrala poseban Odbor od 3

⁹ Vladimir Dedijer, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita 2*, Rijeka 1981, str. 536.

člana, koji je imao da rukovodi pokatoličavanjem. Odbor su sačinjavali: 1.) Dr Alojzije Stepinac, predsednik Biskupskih konferencija 2.) Senjski biskup Burić 3.) Administrator križevački episkop Janko Šimrak".

Dobro poznata je činjenica da su brojni katolički sveštenici i druge strukture katoličke provenijencije učestvovalе u ustaškom klanju srpskog i ostalih naroda. Takođe je znano da su neki katolički sveštenici bili i komandanti koncentracionih logora. Katoličke organizacije su imale veliku odgojno-propagandnu ulogu u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Ovde posebno treba istaknuti Veliko križarsko bratstvo, Veliko križarsko sestrinstvo i Akademsko društvo "Domagoj". Reč je velikim odnosno brojnim organizacijama koje su imale moćnu odgojno-propagandnu ulogu i uticaj u NDH, a istovremeno su bile rasadnici ustaša. Naročito je bila velika uloga katoličke štampe, koja je za zločinca Pavelića pisala da je "čovijek providnosti". Katolička štampa u NDH je 1941. i 1942. godine propovedala krstaški (križarski) rat protiv Saveznika. Kasnije, kako je rat odmicao i kako su saveznici NDH postajali sve veći gubitnici, takvi tekstovi se nisu više pojavljivali.

Kakav je Stepinac imao stav o Jevrejima (Židovima), videćemo iz sledećeg teksta. On je 25. juna 1941. godine u "Katoličkom listu" izdao ili objavio svoje uputstvo po tom pitanju, gde navodi sledeće: "Budući da Židovi šire lažne vijesti u svrhu uznemiravanja pučanstva, te svojim spekulativnim načinom smetaju i otežavaju opskrbu pučanstva te se kolektivno za to smatraju odgovornim, prema tome će se protiv njih postupati povrh kazneno-popravne odgovornosti u zatočenička zbirališta pod vedrim nebom". Iz navedenog je vidljiv stav dr Alojzija Stepinca prema jevrejskom narodu.

Ozbiljan i možda najmeritorniji izvor o broju pokatoličenih Srba je pismo nadbiskupa Stepinca papi Piju XII od 18. maja 1943. godine, gde je navedeno da je 240.000 pravoslavnih Srba pokatoličeno, što je objavio i poznati istoričar dr Viktor Novak.¹⁰ Istoričar dr Veljko Đurić je objavio podatak za 46 pravoslavnih crkava koje su pretvorene u katoličke, a da to nisu sve. Izneo je podatak i za sedam crkava koje su pretvorene u unijatske.¹¹ Značajno je istaknuti da postoji istorijski kontinuitet u pokušajima stvaranja hrvatske pravoslavne crkve. Ovo je značajno zato što se ovim metodom trebala eliminisati Srpska pravoslavna crkva iz zapadnih regiona Balkanskog poluostrva. Poznato je da je još Eugen Kvaternik tražio od bana Šokčevića 1861. godine osnivanje autokefalne hrvatske pravoslavne crkve. Ante Pavelić je stvorio, 1942. godine, Hrvatsku pravoslavnu crkvu, da i preko nje doprinese potpunoj eliminaciji srpske nacije i pravoslavne vere. Ilustrativno je napomenuti da je danas stvorena u Hrvatskoj, a prema poslednjem popisu je imala, po hrvatskim podacima, nešto manje od 17.000 vernika.

Velika uloga Alojzija Stepinca je i prilikom izdavanja molitvenika "Hrvatski vojnik". Ministarstvo oružanih snaga NDH je to izdalo u momentu kad je bio jasan

¹⁰ Viktor Novak, *Magnum Crimen*, Zagreb 1948, Beograd (reprint) 1986.

¹¹ Veljko Đurić, *Pokršćavanje Srba u NDH*, Beograd 1991, str. 112, 113.

ishod Drugog svetskog rata. Nezavisnoj državi Hrvatskoj su nanošeni porazi i to ne samo vojni. Jasno je bilo da će biti poražena i nacistička Nemačka, na koju se hrvatska država oslanjala. Sa molitvenikom se pokušalo vratiti poljuljano poverenje u NDH. Vilim Cecelja je sastavio molitvenik u koordinaciji i s dozvolom Nadbiskupskog stola, na čijem je čelu bio nadbiskup Stepinac, zatim dr Salis Sevis, generalni vikar, Ivan Lah, generalni vikar za Međimurje i ostali. Hrvatski molitvenik je bio prožet ustaškim duhom. Alojzije Stepinac je dozvolio da se katolički vjernici, a naročito vojnici, mole za dug život i napredak dr Ante Pavelića. Pred kraj rata nadbiskup dr Alojzije Stepinac upozorava papu i Vatikan da treba spasiti NDH, između ostalog i zbog toga da se ne izgubi 240.000 pokatoličenih Srba. Pred kraj rata katolička štampa u NDH je donekle izmenila "note". Počelo je sa tvrdnjama da je ustaška država zapravo križarska (krstaška) država, koja je nastala da spreči ugroženi katolicizam u Kraljevini Jugoslaviji, što nije imalo nikakve veze sa stvarnošću. Ilustrativno je povući paralelu sa 1991. godinom, kad je poznati zagrebački profesor dr Slaven Letica takođe tvrdio u Nemačkoj da treba Hrvatsku pustiti iz Jugoslavije jer je u Hrvatskoj ugrožen katolicizam od pravoslavlja, doduše, rekao je i od islama. Ni ovo nije imalo nikakve veze sa stvarnošću. Nije bio interes Katoličke crkve rušenje Jugoslavije zbog ugroženog katolicizma. Katolicizam ni u jednoj Jugoslaviji nije bio ugrožen, nego je trebalo rušiti Jugoslaviju da bi se dovršio proces aplaniranog pokatoličavanja pravoslavnog stanovništva, što je uveliko dovršeno u zapadnim regijama Balkana.

Pred kraj i posle Drugog svetskog rata treba istaknuti ulogu katoličkog sveštenstva u organizaciji tzv. "pacovskih kanala". To je bio proces skrivanja i sprovođenja raznih zločinaca iz NDH, uz pomoć katoličkog sveštenstva, da ih ne bi novi sistem izveo pred sud pravde zbog učinjenih zločina nad srpskim, jevrejskim, romskim i ostalim antinacističkim skupinama iz drugih nacija.

Uloga Katoličke crkve u Hrvatskoj posle raspada NDH 1945. godine

Sva nastojanja katoličkih struktura i dr Alojzija Stepinca na kraju rata, a naročito posle oslobođenja zemlje od nemačkog okupatora, svela su se na to da se ublaže surovi zločini režima NDH i sprovedeni genocid nad pravoslavlim Srbima. Istine radi, takav pristup traje do današnjih dana, sa sve brutalnijim iskrivljavanjima istorijske istine, što ide do tvrdnji da se to i "nije desilo". Neverovatno, koja smelost za takav apsurd! Katolička crkva u avnojevske Hrvatskoj, na čelu sa dr Alojzijem Stepincem, prešla je u nove oblike odnosno organizacione forme, shodno već istaknutoj koncepciji da se NDH pred međunarodnom javnosti prikaže kao križarska tvorevina nastala da bi spasila "ugroženi" katolicizam u Kraljevini Jugoslaviji. Kako nije stigla očekivana intervencija spolja, što se očekivalo, i pored sve tolerancije novih vlasti ona dolazi u sukob s novim režimom. Shodno poziciji u takvim uslovima, ona se na nov način organizira. Stvaraju se ustaško-križarske grupe ili organizacije. Ovo "križarski", sa obeležjima, bila je forma, da se prikrije čisti ustašluk... Prema novom režimu zauzima se neprijateljski stav. Takav stav zauzeo je i "Karitas", koji je bio nepo-

sredno pod Nadbiskupijom. Nadbiskupski dvor je postao mesto gde je skriveno krvavo ustaško zlato. Tako je Stepinčev dvor postao centar ustaško-križarskih organizacija i preko njega je vršena glavna koordinacija između tih skupina. Katolički kler je pomagao teroriste i učestvovao u njihovim akcijama. Deo ostalih katoličkih struktura, kao što su bile časne sestre, učestvuje takođe u njihovim akcijama na razne načine. Uspostavljena je veza katoličkog klera sa ustašama i ustaškim emigrantima koji su se našli izvan Jugoslavije. Na domaćem terenu brojne ustaško-križarske grupe učinile su brojne zločine, ubijajući pripadnike novog režima, što nije nikad obznanjeno. Stepinac i njegove strukture su čuvale značajnu dokumentaciju hrvatskog režima na čijem je čelu bio Ante Pavelić. Ovo su samo određeni segmenti njihovih neprijateljskih aktivnosti prema novom režimu.

Kakvu je politiku sprovodila narodna vlada Hrvatske ?

U memoarima nemačkog opunomoćenika u Zagrebu Gleza fon Horstenaua, koji je svoje zapise ostavio u Nirnbergu, gde je izvršio samoubistvo, vidljivo je da je rukovodstvo hrvatskih komunista pregovaralo sa dr Alojzijem Stepincem. Horstenau je naveo da je najmanje dva puta organizovao susret nadbiskupa Stepinca sa Andrijom Hebrangom, čelnim čovekom KPH.¹² Praksa je potvrdila da je taj kontakt postojao, a što je uveliko prikrivano od najvećeg dela rukovodećih komunista srpske nacionalnosti. Posle oslobođenja, na prvomajskoj proslavi u Zagrebu, na jednom igralištu, na proslavu sa dr Vladimirom Bakarićem dolazi Alojzije Stepinac, što je zaprepastilo čelne srpske komuniste koji o tome nisu znali ništa. Za njih je Stepinac bio ratni zločinac, a bili su primorani da se nađu u društvu s njim. Stepinca je na sednicu CK KPH takođe dovodio Vladimir Bakarić, čovek koji je krajem 1944. godine postao čelni čovek KPH. Stepinac je dovođen i na sednicu Sabora Hrvatske, a kada su srpski ministri (Stanko Opačić Čanica, Dušan Brkić, Rade Pribičević i ostali) doveli vladiku Arsenija Bradvarevića, dr Vladimir Bakarić nije hteo da mu pruži ruku, tako da je čelne srpske partizane (tada ministre) ponovo neugodno iznenadio.¹³

Kao što je već navedeno, dr Alojzije Stepinac je vodio "Dnevnik" od maja 1934. do februara 1945. godine, kad je prestao. Najveći deo "Dnevnika" je pisao svojom rukom, dok su ostalo zapisivali njegovi činovnici kojima je on diktirao. Ovo pisanje je obelodanjivalo njegove prave namere, a to je bila eliminacija pravoslavnih Srba. Doktor Vladimir Bakarić, čelni čovek hrvatske političke pozornice, branio je to na sledeći način: "Nije opasno pisanje koje nije namijenjeno za javnost".¹⁴ Tvrdnja da nije "opasno" pisanje kojim se projektuje eliminacija srpske nacije i pravoslavne vere zapravo je podmetanje. Uprkos takvom pristupu, vredno je pročitati izveštaj dr Vla-

¹² Glez fon Horstenau, *Između Hitlera i Pavelića*, Beograd – Novi Sad 2013, str. 25.

¹³ Izjava ministra i potpredsednika Narodne vlade Hrvatske Dušana Brkića autoru rada, 11. oktobra 1997. godine u Beogradu

¹⁴ Vladimir Bakarić, referat tajnika JNOF Hrvatske, 14. travnja 1945, ZAVNOH, Zbornik dokumenata, 1945, str. 627.

dimira Bakarića, predsjednika Narodne vlade Hrvatske od 25. jula 1945. godine. Govorio je o velikim ustaškim grupama, kao o ustaškim ostacima, iznevši da ta borba nije završena. Zatim navodi da križari i ostale skupine iznose glasine: "Vratit ćemo se mi za dva mjeseca". Već sam istakao da režim NDH nije bio vojnički poražen, Bakarić ističe: "...predalo se s oružjem 40 do 50.000 možda i više domobrana...". Zatim iznosi da katolički sveštenici napadaju nove vlasti da ih puste. Bakarić je dalje izneo da su pušteni bez bilo kakvih optužbi. Međutim, katolički sveštenici su dali niz prigovora. Naročito ih je interesovao odnos između crkve i države, na što im je dr Vladimir Bakarić odgovorio i na ovoj sednici: "Mi nismo željeli dirati nikakvu versku dogmu, mi nismo željeli i ne želimo dirati vjerske zasade, mi nismo željeli dirati interne stvari crkve ovdje, jednako kao ni jedne druge crkve. Mi nismo postavljali, kao što se htjelo da kaže, da organizaciju katoličke crkve udaljimo od Rima. Naravna stvar u vjerskom pogledu to je jedana jedinstvena organizacija i tu mi nemamo šta da kažemo. Kad smo tražili da kler bude nacionalan, mislim da smo imali pravo da to tražimo, ...to se ne protivi nikakvim zasadima vjere niti crkve katoličke. Glavna kampanja koja je danas uzela maha, to je bilo pitanje vjeronauka u školama. Po osnovnim principima slobode savjesti vjeronauk u školama treba da bude neobligatan. U ovoj našoj domovini dugo nije bilo potpune vjerske slobode. Bilo je slučajeva još u vrijeme Austro-Ugarske, kad su nasilno tjerani pojedinci pripadnici jedne vjere da pređu na drugu vjeru. Vi svi znate istoriju doseljenih Srba u Hrvatskoj za vrijeme Austro-Ugarske. Oni su neke prisilili da pređu u rimokatoličku vjeru, oni su stvorili grkokatoličku crkvu, a one Srbe koji nisu htjeli, prisilili su da se nastane u brdovitim područjima. Ta tradicija vjerskih progona, vjerske intolerancije doživjela je svoju kulminaciju pod njemačkom okupacijom za vrijeme Pavelića. Tu su bili Srbi pravoslavni izvan zakona ili su bili prisiljeni da bi spasili glavu preći na drugu vjeru...".¹⁵

Bakarić je kritikovao predstavnike katoličkog sveštenstva da preko novina napadaju organe nove vlasti. Procesija Majci božijoj bistričkoj govori da su imali slobodu ponašanja. Istakao je da su to dozvolili premda su znali da je ta kampanja proustaška. U izlaganju je dalje optuživao katolički kler: "Dalje drugovi u redovima svećenika još i danas ima ljudi koji se bave poslom prebacivanja izvjesnih ustaških elemenata... njihovim prebacivanjem u šumu...".¹⁶ Zatim je istakao da u redovima svećenika postoje ljudi koji su za "Engleze" popisivali one koji su pritvoreni ili su pobjegli u šumu. Iz navedenog je vidljivo da su nosioci vlasti novog režima dugo izbegavali napade na Katoličku crkvu i raskrinkavanje njene uloge. Novi režim joj dozvoljava procesije, mada su one predstavljale otvoreni bunt protiv novih vlasti. Takvim metodima su i kasnije rušili Jugoslaviju, formalno verski, a u stvarnosti su to bili politički skupovi. Jednom je rekao i veliki hrvatski književnik Miroslav Krleža: "Naša dobra katolička crkva nikad ništa drugo nije ni radila doli se bavila politikom".

¹⁵ Isto

¹⁶ Isto

Komunističko rukovodstvo, na čelu sa Josipom Brozom i Vladimirom Bakarićem, dugo je izbegavalo napad odnosno raskrinkavanje prave uloge Katoličke crkve. Treba istaknuti da je došlo do spora između dr Vladimira Bakarića i prvog srpskog ministra Dušana Brkića, gde mu je Bakarić saopštio da Hrvatska neće dozvoliti obnovu porušenih objekata Srpske pravoslavne crkve, što je ovoga posebno iznenadilo. Drugi spor između Bakarića i Dušana Brkića nastao je pred Josipom Brozom. Naime Dušan Brkić je predložio Josipu Brozu da se srpskopравoslavni patrijarh Gavriilo Dožić odlikuje Ordenom narodnog heroja, jer je bio ineteriniran odnosno zarobljen za vreme Drugog svetskog rata, što Bakarić nije dozvoljavao.¹⁷

Kako nije uspeo politički dogovor Broza, Bakarića i ostalih, Broz je tražio od Vatikana i ostalih političkih struktura da dr Alojzija Stepinca povuku iz Hrvatske. Stepinac to nije prihvatio, a nije se u potpunosti ni povinovao novom zakonodavstvu socijalističkih vlasti. Josipu Brozu i dr Vladimiru Bakariću je preostalo samo da podignu optužnicu protiv Stepinca, premda su hteli da to izbegnu po svaku cenu. Nemajući izbora, počeli su sa pripremama za suđenje. Stepinac je optužen za genocid nad Srbima i ostalima, kao i za pokatoličavanje pravoslavnih Srba od strane režima NDH, koje je Stepinac projektovao i zdušno podržavao, a po završetku rata branio.

Suđenje Alojziju Stepincu

O suđenju dr Alojziju Stepincu najbolje zapise je ostavio dr Viktor Novak. Tu se navodi da su optuženi svećenici Šalić, Šimečki i dr Marić, kao i svi franjevci, izrazili posle govora odbrane žaljenje i priznanje svoje krivice. Stepinac je bio uporan i ustrajan u negiranju optužbi i nakon dokazane krivice. Utvrđeno je da je nadbiskup zagrebački i predsednik biskupskih konferencija kriv što je:¹⁸

- kao hrvatski metropolita 12. travnja 1941. g. posetio S. Kvaternika, kada Jugoslavija još nije kapitulirala,
- 16. travnja 1941. g. posetio Pavelića,
- 28. travnja 1941. g. izdao Okružnicu i pozvao svećenike na saradnju sa režimom NDH,
- 26. lipnja 1941. posle biskupske konferencije, gde je zauzet stav o saradnji s ustaškim vlastima, predvodio episkopat u audijenciju Paveliću. Sledeći njegov poziv, svećenici masovno započinju saradnju sa režimom NDH,
- upravljao organizacijama katoličke provenijencije, imao nadzor nad celokupnom štampom, sve te organizacije i štampu aktivirao je na pomaganje Paveliću (VKB; VKS, Domagoj saraduju s ustašama, obavljaju određene funkcije. Iz njihovih redova je bilo mnogo oficira za Pavelićevu vojsku).

¹⁷ Izjava ministra i potpredsednika Narodne vlade Hrvatske Dušana Brkića autoru rada 11. oktobra 1997. godine u Beogradu

¹⁸ Viktor Novak, *Magnum Crimen*, Zagreb 1948, Beograd (reprint) 1986, str. 1055.

Sam predsjednik VKB dr Feliks Niedzielski postaje ustaški podžupan i upravni zapovednik Ustaške mladeži,

- verske manifestacije pretvarao u političke za Pavelića,
- svakog 10. travnja služio svečane mise za NDH,
- prilikom formiranja Hrvatskog sabora 23. veljače 1942. g. sa klerom dočekaao Pavelića u Crkvi Sv. Marka,
- bio na čelu Odbora za prevođenje u katolicizam,
- početkom 1942. g. imenovan za vojnog vikara Pavelićeve vojske, zamjenici Stipe Vučetić i Vilim Cecelja,
- 10.11.1944. odobrio molitvenik "Hrvatski vojnik",
- 11.12.1941. pozvao hrvatske radnike u Nemačku, jer je to njihova verska i patriotska dužnost (služiti nacističku Nemačku),
- davao i skupljao pomoć ustaškim borcima na Istočnom frontu,
- što se 1944. i 1945. g. usko povezao s Pavelićem i Mačekom, tražeći oružanu intervenciju izvana da spasi kvislinšku NDH, a protiv antifašističke borbe, održao govor shodno tome članovima "Domagoja" 7.7.1944.
- u martu 1945. organizovao biskupsku konferenciju sa zadatkom da se katolički episkopat zauzme za spasavanje NDH i za spasavanje ustaških zločinaca. U koordinaciji sa Pavelićem izdaje Biskupsku poslanicu, za koju je poglavnik naredio da se štampa,
- pred slom NDH u dogovoru s Pavelićem pohranio u Nadbiskupskom dvoru u Zagrebu arhivu Ministarstva spoljnih poslova Pavelića u emigraciji i zemlji,
- prije oslobođenja, po nalogu Pavelića a u pratnji ustaškog pukovnika Moškova, vodio pregovore radi izvršavanja spasavanja.

Stepincu je suđeno oktobra i novembra 1946. godine. Branio se ćutanjem, dokazavši tako da nema nameru da se pokaje zbog uništenih života Srba, Jevreja, Roma i ostalih. Osuđen je na 16 godina zatvora i prisilnog rada, uz gubitak građanskih prava. Imao je dobre uslove u Lepoglavi. Bila mu je omogućena poseta novinara, obavljanje verskih aktivnosti i posebna ishrana. Ovo je sve bilo nezamislivo za bilo koju osuđenu osobu iz tog perioda. Godine 1951. je bio prebačen u kućni pritvor u rodnom Krašiću. Josip Broz i vladajući ljudi komunističke Jugoslavije hteli su ga i odatle pustiti, te mu je ponuđeno da zatraži pomilovanje, što je on odbio, ostavši tamo do smrti. Sahranjen je u zagrebačkoj katedrali, što je bilo veoma neobično za tadašnjeg Brozovog političkog protivnika. Ovo je naknadno obznanjeno i pravdano potrebom da se izbjegne sahrana u Krašiću, gde bi se organizovala hodočašća. Međutim, ovako su se njegovi posmrtni ostaci našli u katedrali, a hiljade katoličkih vernika hrvatske nacionalnosti dolazile su na grob i palile sveće. Interesantno je to uporediti sa političkim protivnicima srpske nacionalnosti kojima je suđeno u Beogradu. Sve vođe srpske nacionalnosti koji se nisu povinovali politici Josipa Broza su osuđeni na smrtnu kaznu i ni za jednog se ne zna gde je sahranjen. Spominju se razne močvare i bare, pasja groblja itd.

Proglašavanje Stepinca za "sveca"

Proglašavanje ili kanonizacija Stepinca za "sveca" je svakako i rehabilitacija NDH. Ilustrativno je podsetiti na Stepinčeve reči na Uskrs 1941. godine: "...NDH je stvorena Božijom milošću, mudrim i požrtvovnim radom poglavnika Pavelića i ustaškog pokreta te voljom naših saveznika Hitlera i Musolinija". I ova rečenica govori o političkoj orijentaciji zagrebačkog nadbiskupa dr Alojzija Stepinca.

Zagrebački Kaptol pokušava svim sredstvima, a naročito danas, da ospori genocid nad Srbima. Kaptol a i druge političke strukture odbacuju brojne merljive dokaze verbalno, to odbacuju negacijom odnosno političkim stavovima, apriori dogovorenim i utvrđenim. Oni se brane običnim floskulama, kao što je tvrdnja da je to velikosrpska izmišljotina, bez namere da se razmotre merljive činjenice. Hrvatske strukture i sistemi kroz poslednjih 26 godina su, pored verskih instrukcija, kroz obrazovni sistem Hrvatske napravili od Stepinca simbol "humanosti i hrvatske državnosti". Dokazi da je nezasluženo kažnjen, da se odupirao ustašama i Nemcima su gotovo nepostojeći i, kako neki istoričari navode, nemaju vrednost.

Ukidanje presude posleratnih jugoslovenskih vlasti omogućile su promene Zakona o kaznenom postupku, koji je usvojen 2009. godine u Hrvatskoj. Usledilo je poništavanje presude 2016. godine, iza zatvorenih vrata, s namerom da se izbegne analiza odnosno pretresanje njegove uloge za vreme NDH. To bi pred javnošću bilo teže ili uopšte ne bi bilo izvodljivo. Takva analiza pred javnim mnenjem bi pretpostavila analizu čitavog sistema NDH i njegovih struktura, što nije u interesu predlagача Stepinčeve kanonizacije. Današnja hrvatska politička pozornica, koja predlaže kanonizaciju Stepinca, na određene primedbe, naročito na one koje dolaze sa srpske strane, brani se političkim napadom, odmah ističu zahteve za poštovanje prava hrvatske manjine u Srbiji. Ovaj metod je provereno i poznato politikanstvo. Istne radi, nacionalne manjine nigde u Evropi nemaju prava kao što imaju u Srbiji. U Hrvatskoj se stalno ispisuju grafiti mržnje na objekte Srpske pravoslavne crkve, ometaju se pravoslavnim sveštenicima liturgije, vrše se i razna sknavljenja, negira se postojanje Jasenovca, Gospića i ostalih logora u Hrvatskoj. Ukidanje presude Stepincu je izazvalo veliko oduševljenje u Hrvatskoj, a naročito među desničarskim strukturama. Ovo je podmetanje ne samo katolicizmu, protiv kojeg nema niko ništa protiv, to su sveta hrišćanska načela, nego i hrvatskoj naciji. Ma koliko hrvatske desničarske strukture svojatale svoju ulogu u borbi za stvaranje samostalne hrvatske države, istorijske činjenice govore drugačije. Avnojevske Hrvatske odnosno današnje samostane države Hrvatske ne bi ni bilo bez ljevičara Josipa Broza, Andrije Hebranga, dr Vladimira Bakarića, Ivana Krajačića, Jakova Blaževića i ostalih. Desničarske strukture, na čelu sa dr Antom Pavelićem i dr Alojzijem Stepincem, vodile su Hrvatsku u nestanak, zajedno sa nacističkim vođama koji su im bili idoli.

Značajan deo hrvatske javnosti danas tvrdi da su mu prava na suđenju bila "uskraćena da nije mogao slobodno da iznese odbranu", da je javni tužilac bio i sudi-

ja, da je to bila osveta države prema Katoličkoj crkvi. Tvrđilo se da je čitav proces bio montaža, a da nisu ispoštovana pravila koja se primenjuju u demokratskom svetu, zatim, da je osuđen na ideoliško-političkom procesu, jer je odbio ponudu Josipa Broza, koji je navodno tražio da hrvatsku crkvu odvoji od Vatikana.

Sudska rehabilitacija Stepinca u Hrvatskoj stigla je u trenutku početka rada mešovite komisije Katoličke i Srpsko-pravoslavne crkve. Deo javnog mnjenja misli i piše da je to forma, a da je odluka o kanonizaciji Stepinca već doneta. Naredni period će dati odgovor na to.

Postavlja se i pitanje ima li Stepinac kakvih zasluga za katolicizam. Iz njegova "Dnevnika" je vidljivo da je imao nameru da se eliminiše Srpska pravoslavna crkva. Eliminacija pravoslavne vere na zapadnim prostorima Balkana je uveliko odrađena. Možda je o njegovim zaslugama najmeritornije podatke izneo Godišnjak župa Otočkog dekanata (Gospićko-senjska biskupija) "Vrilo 2012", u kom se navodi: "Prema popisu stanovništva provedenom 2001. u Hrvatskoj su katolici činili 87,83% stanovništva, 11% više nego 1991. Srpskoj pravoslavnoj crkvi pripadalo je 0,9% građana ili 40.433 osobe, a 1991. godine 11,1%. Sveukupno su pravoslavci bez obzira na to kojoj crkvi pripadaju, činili 4,2% stanovništva".¹⁹

Nameće se pitanje kako je od 1991. do 2001.godine u Hrvatskoj došlo do povećanja broja katoličkog stanovništva za 11% što iznosi oko 500.000 stanovnika, premda je to fluidan broj. U Hrvatskoj u tom periodu nije bilo prirodnog priraštaja ili je bio minimalan, pa je logičan zaključak da je reč o mehaničkom priraštaju. Ako pretpostavimo da je u Hrvatsku posle rapada SFRJ došlo i svih dvesta ili trista hiljada katolika, više nije sigurno, ko su oni ostali? To su Srbi koji su primili katolicizam. Prema tome, Stepincu i njegovim naslednicima se može pripisati "zasluga" da su uglavnom eliminisali pravoslavnu veru sa zapadnih delova Balkana. Značajnu ulogu u nastojanju da se potpuno eliminiše srpski narod ima i formiranje Hrvatske pravoslavne crkve, koja je, prema poslednjem popisu, imala nešto manje od 17.000 pripadnika. Bilo je bitno stvoriti nukleus.

U međuvremenu (2016) se u Briselu desila izložba o Stepincu, što su mnogi nazvali političkim incidentom. Organizacija ove izložbe nije prošla bez podrške pojedina i institucija Evropske unije. To je bilo lobiranje za kanonizaciju Stepinca na najreprezentativnijem mestu. Ne sme se zaboraviti da predlog za kanonizaciju nadbiskupa Stepinca dolazi iz zemlje, nažalost članice Evropske unije, u kojoj više desetina hiljada građana na raznim skupovima pozdravlja nacističkim pozdravom.

Zaključak

Uloga Katoličke crkve i njenog sveštenstva u Drugom svetskom ratu bila je različita, shodno nacionalnoj pripadnosti sveštenika. Na primer, negde su podržali nacizam i fašizam, kao u Hrvatskoj, a negde su katolički sveštenici bili nosioci otpo-

¹⁹ "Vrilo 2012", Godišnjak župa Otočkog dekanata, Župa Presvetog Trojstva, Otočac 2012, str. 34.

ra nacizmu. Katoličko sveštenstvo Slovenije i Poljske je stradalo u Drugom svetskom ratu. U Holandiji su katolički sveštenici bili nosioci otpora. Srbe nisu ubijali katolički sveštenici slovenačke nacionalnosti, mnogi su bili njihovi zaštitnici, a neki su zbog toga pobijeni u Jasenovcu. Takođe, Srbe nisu ubijali ni katolički sveštenici italijanske nacionalnosti, iako su bili deo fašističkog Musolinijevog sistema. Treba pod okriljem NDH spomenuti retke pojedince, kao što je mostarski biskup Mišić, koji je još u leto 1941. godine digao svoj glas protiv ustaškog klanja. Beogradski nadbiskup dr Josip Ujčić je u više mahova ukazivao Stepincu na ustaške zločine i "plivanje" leševa put beogradske pijace, kako su to vojno-političke strukture podrugljivo nazivale. To je bila surova ironija!

Katoličko sveštenstvo i ostale strukture u NDH na čelu sa Alojzijem Stepincem je bilo duhovno vođstvo genocida, odnosno eliminacije srpskog pravoslavnog naroda. Ilustrativna je konstatacija velikog istoričara Vladimira Dedijera koji, čitajući Stepinčev "Dnevnik", na kraju za Stepinca zaključuje da je on u suštini daleko inteligentniji čovek od dr Ante Pavelića, da je bio njegov duhovni otac ali i politički mentor.

Stepinac nikad nije osudio genocid nad Srbima, Jevrejima, Ciganima i ostalim u Jasenovcu, niti je osudio pojedine sveštenike koji su tamo vršili dužnost funkcionera krvnika. Njegove navodne primedbe Paveliću su bile samo packe da radi mudrije i pametnije. To je tvrdio i Jakov Blažević. Istorijska nauka će morati objasniti o kavoј se predaji vlasti radi. Bilo je nekakve predaje vlasti rukovodstva režima NDH na Stepinca i njegove strukture. U dokumentima ZAVNOH-a dr Vladimir Bakarić govori o takozvanoј predaji vlasti. Znači, ipak je nečega bilo. Srpska istoriografija nije odgovorila zašto Stepinčev dnevnik nije bio dostupan javnosti, odnosno zašto nije objavljen. Pitanje je da li bi kanonizacija Alojzija Stepinca imala tako masovnu podršku u Hrvatskoј da je javnost imala mogućnost da pročita njegove zapise, iz kojih se vide njegovi planovi odnosno struktura ličnosti. Takođe, postavlja se pitanje da li su kompletan uvid u Stepinčev dnevnik imale i one strukture koje su ga koristile ili su ti zapisi već tada bili frizirani. Špekuliše se sa razlozima neobjavlјivanja njegova "Dnevnika". Da li su to izbegli Broz i Bakarić zbog pregovora koje je rukovodstvo KPH vodilo sa Stepincem 1944 i 1945. godine, ako ne i ranije? Postavlja se i pitanje gde se danas nalazi originalni Stepinčev dnevnik? Mnogi veruju da bi ove spoznaje olakšale posao i novoformiranoј komisiji.